

Arbetshindrande sjukdom och olycksfall inom sjömansyrket^{1) 2)}

Av docent *Anders Otterland*, Göteborg.

Vid den tidigare redovisade granskningen av sjukdomsfallen bland sjöfolk i Sverige, vilka 1957 föranledde mer än 3 dagars sjukskrivning, förelåg tillfredsställande uppgifter endast för de svenska sjömännen. För de utländska sjömännen kunde materialet baserat på sjukkassehandlingar samlade hos Riksförsäkringsanstalten ej anses representativt. Samtliga bland de på svenska handelsfartyg arbetande utländska sjömännen uppfyller nämligen ej sjukkassans villkor för medlemskap; somliga är ej mantalsskrivna i Sverige, andra har ej varit i tjänst tillräckligt länge för den stipulerade karenstiden.

Det vid Sjöfartsstyrelsen samlade materialet över olycksfall, som 1957 föranledde mer än 3 dagars sjukskrivning täckte däremot hela den i Sverige registrerade sjöfolkspopulationen. Uppgifter förelåg sålunda för såväl de svenska som för de på svenska fartyg arbetande utländska sjömännen. Detta material saknar emellertid för närvarande tillfredsställande uppgifter beträffande utsträckningen i tiden av sjukskrivningarna. Därför har redovisning på denna punkt ej här kunnat genomföras. Däremot har uppgifter av den typen förekommit att en bedömning av skadornas svårighetsgrad kunnat ske. Detta ger också en viss uppfattning om hur länge arbetshindret kan tänkas ha föranlett frånvaro från arbetet.

Totalt inträffade 1957 i denna population 3.419 sådana olycksfall. En praktisk gruppindelning av dessa olycksfall låg nära till hands, då omkring 1/3 utgjordes av skador genom fall, drygt 1/4 av skador vid däck- och klargöringsarbeten, drygt 1/5 av skador vid maskin- och verktygsarbeten och ca 1/12 av skador inträffade

under landbesök, medan övriga olycksfall kunde bilda en restgrupp.

I tabell 6 redovisas dessa grupper fördelade efter "skadans huvudsakliga beskaftenhet".

Som framgår av tabellen utgjorde stukningar, vrickningar, sträckningar och sårskador de största grupperna, omfattande 24 resp. 23 %. 13 % var orsakade av benbrott och 9 % av mjukdelsskador utan sår. Brännskador var långt vanligare än kylskador. Förgiftningsfallen var relativt få.

Fördelningen varierade något inom olika skadegrupper. Så utgjordes t. ex. olyckorna genom fall, huvudsakligast av stukningar etc. och benbrott. Så var också förhållandet beträffande skador under däck- och klargöringsarbeten och under landbesök. Gruppen skador genom maskiner och verktyg dominerades däremot av sårskador. Resultaten understryker vikten av målinriktade förebyggande åtgärder. Den jämförelsevis mycket höga olycksfallsfrekvensen inom sjömansyrket skulle därigenom kunna nedbringas.

Med profylaktiska åtgärder i åtanke studerades också skadorna med hänsyn till "huvudsakligen skadade kroppsdel". Resultatet framgår av tabell 7.

Inom varje skadegrupp fanns var och en av de redovisade skadelokalisationerna representerade. I hela materialet var skador på de övre extremiteterna vanligare än skador på de undre (38 resp. 27 %). Skador på händer var den största gruppen (26 %). Vid ungefär vart 10:de olycksfall skadades huvudet och ungefär lika ofta skadades bål och rygg. I 4 % av skadorna nådde traumatena eller båda ögonen.

Olyckor genom fall orsakade oftare skador på de nedre extremiteterna än på de övre (37 resp. 27 %). Så var också i hög grad förhållandet vid olyckor under landbesök (44 resp. 18 %). Vid olycksfall under däckarbeten övervägde, liksom

¹⁾ Från Socialmedicinska Institutionen, Göteborg (t. f. professor Hans Forssman).

²⁾ Forts. från sid. 179 (SMT nr 5/1960).

Tabell 6. Skadans huvudsakliga beskaffenhet inom olika grupper av olycksfall i sjömansyrket 1957.

	Mjukdels- skador utan sår		Sår- skador		Förlust av kroppsdelen		Stukn., vräkn., sträckn.		Ben- brott		Bränn- skador		Kyl- skador		Frät- skador, eksem		Förgift- ningar		Andra skador		Uppgift saknas		Summa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Skador genom fall	95	8	165	14	6	1	413	36	214	19	6	1	—	—	1	—	—	—	155	14	84	7	1139	
Skador vid däck- och klargöringsarbeten ..	138	14	237	24	8	1	218	23	149	16	7	1	—	—	1	—	—	—	129	13	75	8	962	
Skador genom maskiner och verktyg	44	6	255	33	17	2	80	10	36	5	144	19	2	—	15	2	20	2	130	17	32	4	775	
Skador under landbesök	20	7	49	17	2	—	93	32	44	16	1	—	1	—	—	—	2	—	53	19	24	9	289	
Övriga	9	4	78	30	—	—	32	12	18	7	4	2	—	—	23	9	—	—	68	27	22	9	254	
Samtliga	306	9	784	23	33	1	836	24	461	13	162	5	3	—	40	1	22	1	535	16	237	7	3419	

Tabell 7. Huvudsakligast skadade kroppsdelen inom olika grupper av olycksfall i sjömansyrket 1957.

	Huvud utom öga, hals		Öga		Axel, arm		Hand, fingrar		Bål utom rygg		Rygg, rygggrad		Höftled, knä, ben		Fot, tå		Kroppen i sin helhet		Uppgift saknas		Summa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Skador genom fall	152	13	4	1	168	15	135	12	104	9	121	10	223	20	195	17	24	2	13	1	1139	
Skador vid däck- och klargöringsarbeten ..	97	10	17	2	102	10	299	32	41	4	53	6	125	13	206	21	13	1	9	1	962	
Skador genom maskiner och verktyg	52	6	90	12	96	12	349	45	27	4	23	3	50	6	44	6	31	4	13	2	775	
Skador under landbesök	56	19	4	1	25	9	25	9	10	4	8	2	62	22	62	22	24	8	13	4	289	
Övriga	26	10	36	14	23	9	71	28	14	5	19	8	15	6	16	6	17	7	17	7	254	
Samtliga	383	11	151	4	414	12	879	26	196	6	224	7	475	14	523	15	109	3	65	2	3419	

Tabell 8. Grupper av olycksfall i åldersfördelning inom sjömansyrket 1957.

	19— år antal	20— 24 år antal	25— 29 år antal	—29 år %	30— 34 år antal	35— 39 år antal	40— 44 år antal	45— 49 år antal	30— 49 år %	50— 54 år antal	55— 59 år antal	60— 64 år antal	65 år o. över antal	50— 65 år %	Uppgift saknas antal	Summa
Skador genom fall	172	202	177	49	136	116	86	85	36	69	48	22	17	13	9	1,139
Skador vid däck- och klargörings- arbeten	168	182	164	52	131	95	55	52	35	54	25	12	9	11	15	962
Skador genom maskiner och verktyg	93	129	142	46	125	83	61	57	42	35	17	13	9	10	11	775
Skador under landbesök	52	64	62	61	28	23	12	12	26	10	9	6	2	9	9	289
Övriga	45	42	50	55	24	29	18	19	34	10	7	2	1	8	7	254
Summa	530	619	595	51	444	346	232	225	36	178	106	55	38	10	51	3,419

i totalmaterialet, skador på de övre extremiteterna i jämförelse med de undre (42 resp. 24 %). Detta förhållande framträdde än tydligare vid olycksfall under maskin- och verktygsarbeten (57 resp. 12 %). Karakteristiskt för maskinskadegruppen var vidare de många ögonskadorna. Dessa fanns också talrikt representerade i gruppen "övriga", vilket berodde på att hit förts vissa conjunctivitfall med mera diffus anamnes. Under olycksfallen i land träffade traumat huvudet i nära 20 % av fallen. Denna skadetyp karakteriserar gruppen och antyder att alkoholpåverkan spelat roll vid dessa olycksfall.

Det var också i detta sammanhang av intresse att studera åldersfördelningen inom de olika olycksfallsgrupperna. Dessa redovisas i tabell 8.

Det mest utmärkande för denna är att olycksfallen under landbesök i mer än 60 % drabbade sjömän under 30 års ålder. I övriga olycksfallsgrupper ligger talet här på ca 50 %.

En annan frågeställning, som var av värde att belysa med tanke på förebyggande åtgärder, var fördelningen av olycksfallen på olika bemanningsspecialiteter ombord. Som tidigare användes två grupperingar för denna indelning. Å ena sidan sammanfördes olycksfallen, som träffat personal inom däck, maskin och intendentur, å andra sidan personalgrupperna befäl och manskap. Detta skedde såväl för svenskar som utlänningar var för sig som för dessa båda grupper tillsammans. De sålunda fördelade olycksfallen fördes samman i åldersgrupper och på motsvarande population beräknades olycksfallsfrekvensen per 1.000. I tabell 9 redovisas den använda populationen aktiva utländska sjömän.

I fig. 3 presenteras de därvid erhållna frekvenstalen grafiskt.

En jämförelse av de olika kurvorna i fig. 3 ger vid handen att frekvensen per 1.000 totalt var betydligt högre för de utländska sjömännen än för de svenska sjömännen. Detta gäller också samtliga åldersgrupper med undantag för gruppen 15—19 år, där frekvensen ligger högre för de svenska sjömännen. Denna åldersgrupp omfattar endast manskap. För manskapsgruppen i övrigt ligger frekvenstalen i de olika åldersgrup-

Tabell 9. I Sverige 1957 registrerade utländska aktiva sjömän i åldersgrupper och bemanningsspecialiteter.

Åldersgrupper	Däck	Maskin	Intendentur	Befäl	Manskap	Samtliga
15—19	554	82	292	—	928	928
20—24	863	345	308	29	1.487	1.516
25—29	614	376	276	149	1.117	1.266
30—34	371	360	199	169	761	930
35—39	243	269	116	163	465	628
40—44	189	171	81	150	291	441
45—49	134	144	77	118	237	355
50—54	95	103	47	66	179	245
55—59	34	69	21	39	85	124
60—64	21	18	6	13	22	45
65—	9	6	4	7	12	19
Samtliga	3.127	1.943	1.427	903	5.594	6.497

perna hela tiden högre bland de utländska sjömännen. Detta gäller också i stort sett befälsgruppen. En viss nedgång i olycksfrekvensen för de äldre åldersgrupperna framträder i totalmaterialet, liksom bland de svenska sjömännen. Bland de utländska pekar denna tendens däremot snarare mot högre frekvenstal i de äldre åldersgrupperna efter 55 år. Kurvorna för däck-, maskin- och intendenturpersonal visar i stort sett liknande tendens i det sammanslagna materialet. Vid jämförelse av dessa kurvor för svenska och ut-

ländska sjömän framträder påtagliga skillnader. Dessa är tydligast i intendenturgruppen, som för de utländska sjömännen ger de lägsta olycksfallsfrekvenstalen men för de svenska sjömännen i åldersgrupperna mellan 45—55 år t. o. m. ger de högsta. Bland de svenska sjömännen ligger olycksfallsfrekvensen lägst bland däckspersonalen. Undersökningen har sålunda visat en viss minskning av olycksfallsfrekvensen mot högre åldersgrupper med undantag för de högsta.

I materialet studerades vidare som ovan fram-

Tabell 10. Olycksfallsfrekvensen per 1.000 bland sjöfolk i Sverige 1957 fördelade på åldersgrupper efter skadans svårighetsgrad.

Åldersgrupper	Lindriga skador (L) per tusen av populationen	Medelsvåra o. svåra skador (Ms+S) per tusen av populationen	Dödsfall (D) per tusen av populationen	$\frac{Ms+S+D}{L}$ i %
15—19	117	61	4	56
20—24	77	38	2	52
25—29	83	42	2	53
30—34	80	51	1	65
35—39	78	42	3	58
40—44	64	40	4	69
45—49	63	44	3	75
50—54	63	43	5	71
55—59	44	41	2	98
60—64	33	27	—	82
65—	47	36	—	77
Samtliga	77	44	3	57

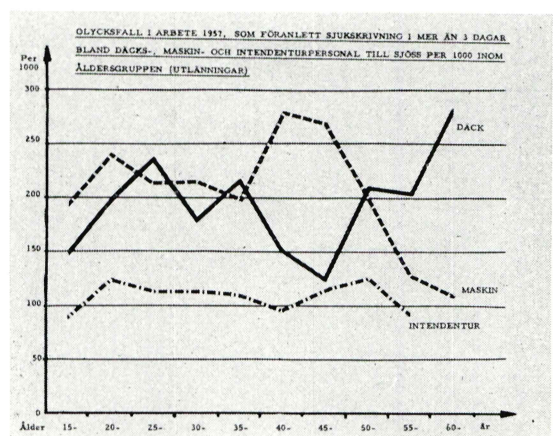
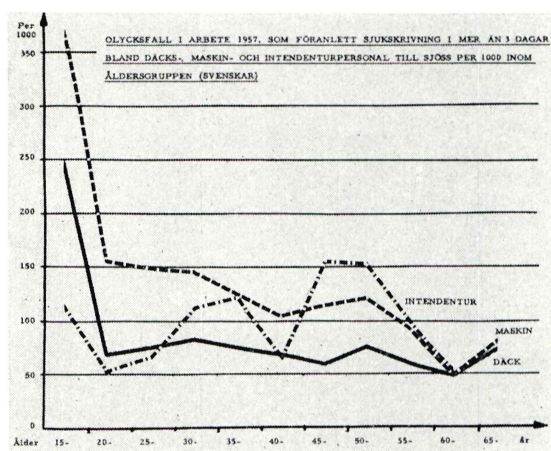
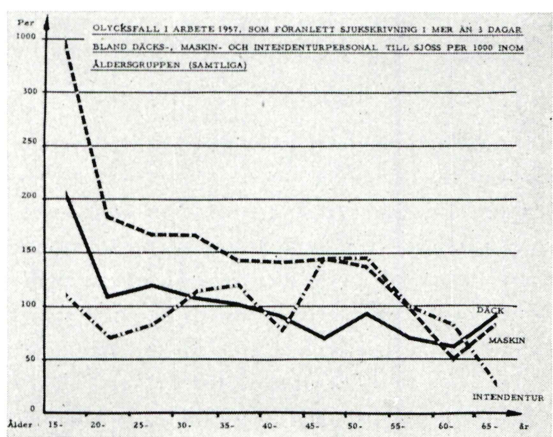
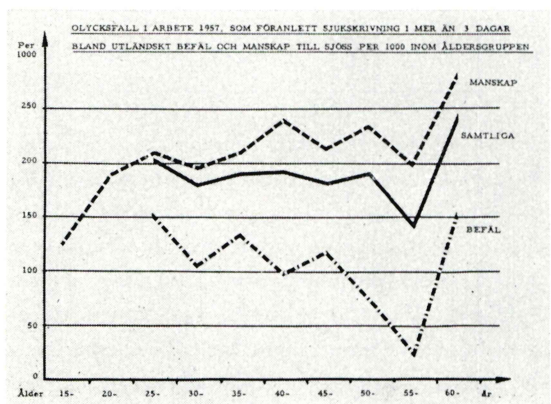
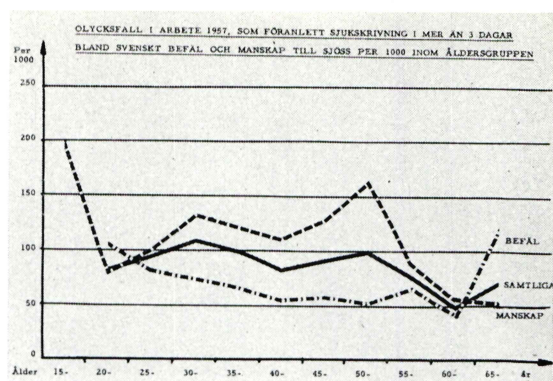
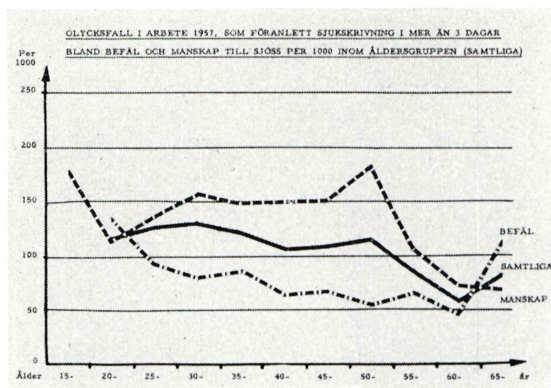

Fig. 3.

Tabell 11. Olycksfallsfrekvensen per 1.000 bland sjöfolk i Sverige 1957 fördelade på bemanningsspecialiteter.

Bemanningsspecialiteter	Lindriga skador (L)		Medelsvåra o. svåra skador (Ms + S)		Dödsfall (D)		$\frac{Ms + S + D}{L}$ i %
	per tusen av populationen	% av absoluta antalet	per tusen av populationen	% av absoluta antalet	per tusen av populationen	% av absoluta antalet	
Däck	70	43	40	44	2	48	60
Maskin	99	42	54	40	3	36	58
Intendentur	60	15	36	16	2	16	63
Befäl	43	16	33	22	1	18	79
Manskap	91	84	48	78	3	82	56

hållits skadornas svårighetsgrad för olika bemanningsspecialiteter i åldersgrupper. I tabell 10 presenteras skadornas svårighetsgrad i relation till populationen i olika åldersgrupper.

Medelsvåra och svåra skador inkl. dödsfallen ställdes vidare i relation till lindrigare skador. Av tabellen framgår att skadornas svårighetsgrad i stort sett ökar med åldern.

I tabell 11 redovisas frekvenstalen per 1.000 för totalmaterialet uppdelat i skadornas svårighetsgrad för olika bemanningsspecialiteter.

Av tabellen framgår att i stort sett ingen skillnad föreligger i avseende på skadornas svårighetsgrad inom bemanningsspecialiteterna däck, maskin och intendentur. Däremot framträder en klar skillnad mellan befäl och manskap. Skadorna hos befälet är betydligt oftare av högre svårighetsgrad.

Det föreliggande materialet har ej möjliggjort närmare studier av alkoholens roll som olycksfallsfaktor. Utredningarna på denna punkt har varit bristfälliga. I drygt 5 % av fallen finnes dock uppgift om akut alkoholintoxikation hos den skadade vid olycksfallet.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis redovisas i denna preliminära studie frekvenser per 1.000 i relation till bakomliggande sjöfolkspopulation av arbetshindrande sjukdom och olycksfall inom sjömansyrket 1957. Sammanställningen av populationen har

skett genom censusundersökningar för år 1957 vid sjöfolksorganisationerna i Sverige. Såväl antalet "aktiva" sjömän som antalet "turnovers" beräknades. I denna granskning har som population valts "aktiva" sjömän. Studien har för den svenska sjöfolkspopulationen 1957 visat högre morbiditet för såväl sjukdom som olycksfall för lägre åldersgrupper samt för maskinpersonal i stort sett i samtliga åldersgrupper. Frekvenstalen för sjukdom ligger högre för befäl än för manskap; för olycksfall är förhållandet det motsatta. Olycksfallsfrekvensen per 1.000 är betydligt högre för utländska sjömän i de svenska handelsfartygen än för deras svenska kolleger. Skadorna hos befälet är oftare svårare än hos manskapet. Skadornas svårighetsgrad är densamma för däck-, maskin- och intendenturpersonal.

De redovisade resultaten indicerar förebyggande åtgärder. I samtliga åldersgrupper och bemanningsspecialiteter bör man för att minska olycksfallsfrekvensen rekommendera ett flitigare användande av adekvat personlig skyddsutrustning. Information beträffande olycksfallsrisker inom sjömansyrket bör intensifieras och inriktas särskilt på de yngre sjömännen och dessutom samtliga grupper av utländska sjömän.

Vad gäller sjukdom bör särskilt risken av infektionssjukdomar framhållas.

Alkoholkunskap — undervisning om alkoholens roll såväl vid olycksfall som sjukdom — kan även i sjömansyrket betraktas som väsentlig i det förebyggande arbetet.